



2015-06-07  
Slutversion

## **Åtgärdsförslag som kompensation för lönnallé längs Fyrislundsgatan, Uppsala**

**: EKOLOGI  
GRUPPEN**

## **: EKOLOGI GRUPPEN**

Beställning: Grontmij Arkitektur AB  
Framställt av: Ekologigruppen AB  
[www.ekologigruppen.se](http://www.ekologigruppen.se)  
Telefon: 08-525 201 00  
Slutversion: xxx-xx-xx  
Uppdragsansvarig: Aina Pihlgren  
Medverkande: Johan Allmér  
Foton: Aina Pihlgren och Roger Svensson  
Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB  
Internt projektnummer: 6898  
Bilder på framsidan från Årsta park, Uppsala

# Innehåll

<b>Sammanfattning</b> .....	<b>4</b>
<b>Bakgrund</b> .....	<b>5</b>
<b>Beskrivning av lönnallén</b> .....	<b>7</b>
<b>Åtgärdsförslag</b> .....	<b>8</b>
Målbild.....	8
Ängsvegetation .....	9
Allmogeåker med hotade åkergräs .....	10
Sandmiljöer .....	10
Blommande träd- och buskrader .....	11
Småbiotoper .....	12
<b>Referenser</b> .....	<b>13</b>

## Sammanfattning

Östra Sala backe, etapp 2 och 4, ska byggas ut med nya bostäder och i samband med bebyggelsen kommer delar av lönnallén längs Fyrislundsgatan att tas ner. Lönnallén planterades i början på 70-talet och bedöms ha långa naturvärden, det vill säga den når inte upp till naturvärdesklass 1-4 enligt SIS-standarden (Enetjärn, 2014).

I den här rapporten föreslås ett antal åtgärder för att säkra eventuella naturvärden knutna till allén som behöver tas ned, men även för att öka den biologiska mångfalden i området. Anläggande av ängs- och åkermarker kommer att göras inom Vaksala Prästgårdsgårde. Vaksala Prästgårdsgårde består idag av åkermark och bedöms vara lämplig plats för dessa åtgärder. Andra åtgärder som sandhögar, stenmurar och odlingsrösen kommer att genomföras vid två utlöpare från östra Årstaparken. I projektet har man en stor ambition att bygga med hög hållbarhet vilket gör att man planerar för ett stort antal naturvårdsrelaterade åtgärder, långt fler än vad som står i proportion till de naturvärden som bedöms påverkas negativt.

Som målbild för åtgärderna föreslås ett småskaligt äldre odlingslandskap med inslag av ängsmark, allmogeåker, sandmark, blommande träd och buskar samt småbiotoper. Ängsvegetation och allmogeåkrar kan snabbt etableras genom insådd av olika fröblandningar och kräver relativt lite skötsel. Artrika ängar har stor betydelse för bland annat insekter och fåglar.

Sandmiljöer skapas genom att lägga upp sand i kullar och dessa har stor betydelse för många insekter som bin och andra steklar.

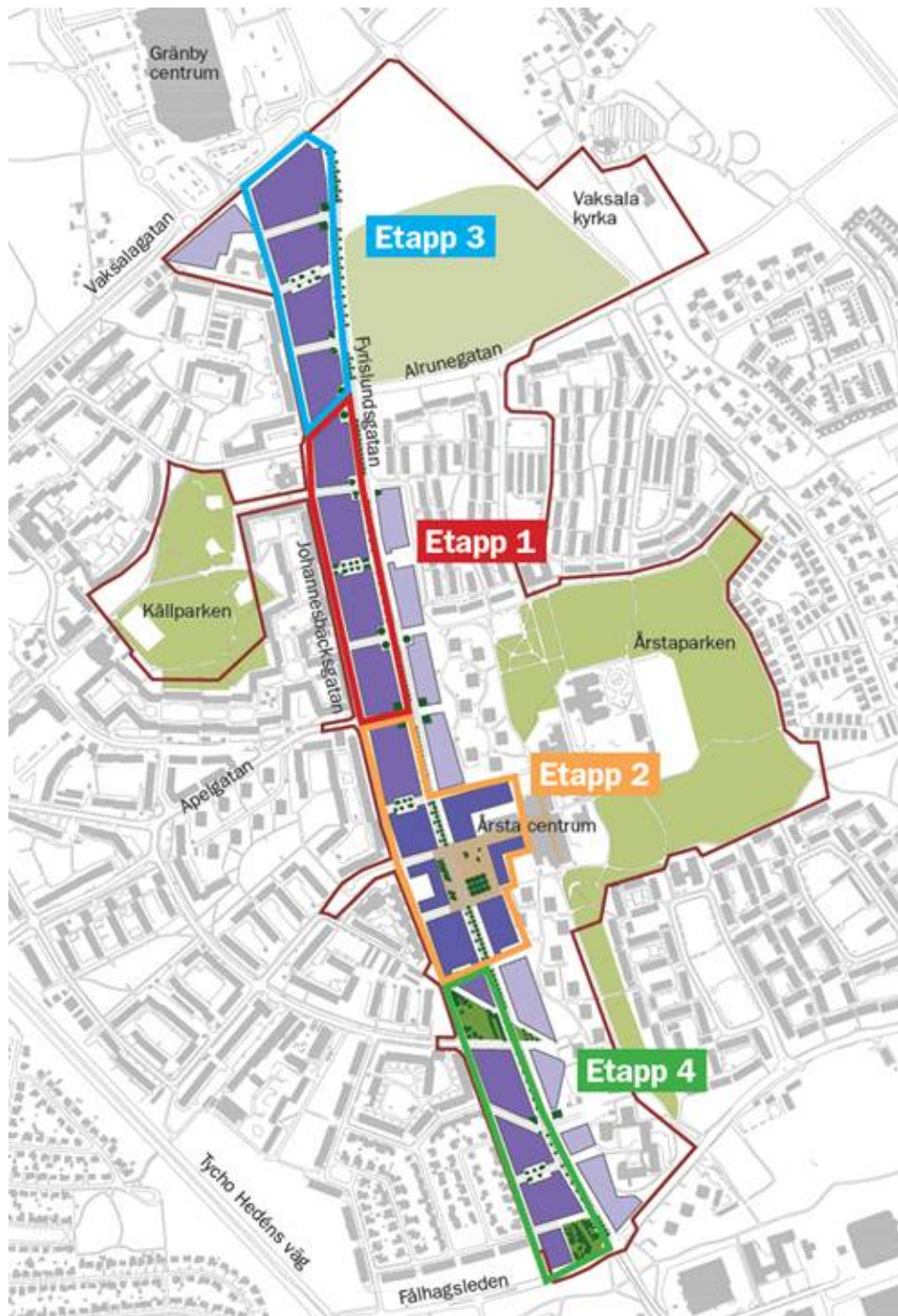
För att skapa större variation i landskapet kan småbiotoper som stenmurar, odlingsrösen, gårdesgårdar och åkerholmar skapas. Småbiotoper gynnar artgrupper som fåglar, insekter och kräldjur.

# Bakgrund

Åtgärdsförslag som  
kompensation för lönnallé  
längs Fyrislundsgatan,  
Uppsala  
Slutversion  
2015-06-07

Området Östra Sala backe, Etapp 1-4, ska bebyggas med bostäder, se figur 1. I samband med byggplanerna söks om dispens för att ta ner de delar av den lönnallé som finns inom Etapp 2 och 4 längs Fyrislundsgatan. Dispens för avverkning av allén inom Etapp 1 har redan erhållits med villkor att plantera nya ersättningsträd. Etapp 3 omfattas inte av dispensansökan eftersom allén inte berör den etappen.

I projekt Östra Sala backe har man en stor ambition att bygga med hög hållbarhet vilket möjliggör att man inom projektet kan utföra åtgärder som förbättrar förutsättningarna för biologisk mångfald i området utöver det som normalt är fallet i exploateringsärenden. De naturvårdsrelaterade åtgärder som är planerade är långt fler än vad som normalt står i proportion till de naturvärden som bedöms påverkas negativt. I denna rapport föreslås ett antal åtgärder både för att säkra den ekologiska kontinuiteten för de naturvärden som kan finnas knutna till de alléer som berörs av projektet samt för att öka den biologiska mångfalden totalt sett i området.



Figur 1. Kartan visar planerna för Östra Sala backe etapp 1-4.



# Beskrivning av lönnallén

Åtgärdsförslag som  
kompensation för lönnallé  
längs Fyrislundsgatan,  
Uppsala  
Slutversion  
2015-06-07

I den norra delen utgörs allén av 2 trädrader och i den södra delen, söder om Årsta centrum, utgörs allén av 3-4 trädrader. Allén planterades 1971-72 och träden är idag mycket lika i form och storlek. Allén bedöms ha lågt naturvärde, det vill säga den når inte upp till naturvärdesklass 1-4 enligt SIS-standard (Enefjäll 2014). Inga sällsynta arter, rödlistade arter eller signalarter har hittats på allén. Alléns läge och utseende gör att den fungerar dåligt som spridningskorridor för djur i landskapet. Det dröjer förmodligen lång tid, kanske upp till 30 år, innan träden får en sådan struktur att naturvärden börjar utvecklas.

Om den nya bebyggelsen utformas med hänsyn till befintlig allé skulle det kunna medföra att alléns framtida ekologiska funktion kommer att försämrats avsevärt då den hamnar i en tät bebyggelsemiljö. Stora delar av allén kommer troligen att bli beskuggad av höga byggnader vilket missgynnar många arter knutna till miljön.



Figur 2. Den södra delen av lönnallén som sträcker sig väster om Fyrislundsgatan.

# Åtgärdsförslag

För att säkerställa områdets ekologiska kontinuitet då delar av lönnallén längs Fyrislundsgatan tas ner föreslås ett antal åtgärder som kan etableras på Vaksala Prästgårdgårde och utlöpare av grönstråk mellan Årsta parks östra delar och Stadsrandsstråket. Åtgärderna riktar in sig på att tillgodose att ekologiska strukturer knutna till odlingslandskapet finns tillgängliga inom området då det är en del av ett äldre odlingslandskap. På så vis kompletterar åtgärderna delvis även de värden som kan finnas knutna till alléerna.

På Vaksala Prästgårdgårde finns stora arealer med öppna ytor och goda möjligheter att genomföra åtgärder som bidrar till ökad biologisk mångfald, se karta i figur 3.

Arealen av allén som berörs av Etapp 2 och 4 uppskattas till cirka 2 ha och åtgärderna föreslås totalt täcka ungefär samma yta.

## Målbild

Som målbild för åtgärderna föreslås ett småskaligt äldre odlingslandskap med inslag av ängsmark, sandmiljöer, blommande träd och buskar och småbiotoper som stenmurar och odlingsrösen. Målbilden har inspirerats av att Vaksala kyrkby samt att Årstapark tidigare varit brukad åkermark och att flera åsliknande element finns i parken idag. Uppsalaåsen med dess sandmiljöer är även ett karakteristiskt inslag i Uppsala i dag och de har stor betydelse för biologisk mångfald.

I ett äldre jordbrukslandskap fanns ytor av slättermark, naturbetesmark, åkermark och trädgårdsodlingar. Karakteristiska element var till exempel stenmurar, odlingsrösen, gårdsgårdar och åkerholmar.



**Figur 3.** Karta över aktuella områden för föreslagna åtgärder. I område A (Vaksala Prästgårde) föreslås framför allt att man anlägger ängsmark och allmogeåker. I område B (grönstråk mellan Årsta park och Stadsrandsstråket) föreslås placering av sandmiljöer och småbiotoper som stenmurar och mindre odlingsrösen.



## Ängsvegetation

Traditionella slåtterängar och betesmarker karakteriseras av en artrik flora som lockar till sig bland annat insekter och fåglar. För att efterlikna dessa miljöer kan ängsvegetation etableras i utvalda delar av Vaksala Prästgårde. Naturliga ängsmiljöer kan snabbt skapas och de har ett relativt lågt skötselbehov.

Åtgärdsförslag som  
kompensation för lönnallé  
längs Fyrislundsgatan,  
Uppsala  
Slutversion  
2015-06-07



**Figur 4.** Traditionell slåtteräng med adam och eva och en ängslada i bakgrunden. Fotat i Ängskär, Hållnäs halvön, Uppland.

### Etablering

Det finns olika metoder för att anlägga ängsvegetation, man kan använda sig av frösådd, köpa in färdiga ängsmattor eller plantera pluggplantor.

För insådd med fröblandning ska ytan vara fri från ogräs och jorden får inte vara för näringsrik. Bäst resultat fås på magra, näringsfattiga jordar och alltför näringsrika jordar bör blandas upp med magrare jord. De första ängsblommorna börjar blomma andra året efter sådd. För en snabbare etablering kan färdiga ängsmattor eller pluggplantor köpas in och planteras. Endast arter av svenskt ursprung odlade i Sverige bör användas.

Exempel på inhemska arter som kan etableras är baktimjan, brunört, brudbröd, fårsvingel, gullviva, gulmåra, höskallra, liten blåklocka, prästkrage, rödklint, rödkämpar, rödsvingel, röllika, stor blåklocka, svartkämpar, vårbrodd och ängskallra.

### Skötsel

För att behålla ängsfloran ska ängen slås en gång varje år och höet ska tas bort. Redskap som slåtterbalk eller knivslättermaskin kan användas. För mindre ytor fungerar även röjsåg/trimmer. Ängen bör slås i början av augusti när de flesta arter har blommat och satt frö. Höet ska ligga kvar och torka så det kan fröa av sig. Därefter ska allt hö tas bort för att undvika att näring ansamlas i marken.

## Allmogeåker med hotade åkerogräs

En allmogeåker är en åker där man odlar en gröda, ofta en gammal sort, tillsammans med hotade åkerogräs. Ogräs har funnits alltsedan jordbruket infördes, men under de senaste 100-åren har många ogräs försvunnit till följd av besprutning och hård gödsling. Många av de hotade åkergräsen gynnar en lång rad insekter och fåglar. Exempel på hotade åkerogräs är kalvnos, klätt, blåklint, rågvallmo, riddarsporre, renlost.



**Figur 5.** Klätt är ett vackert åkerogräs som kan sås in i en allmogeåker eller blandas in i en ängsfröblandning. Foto: Roger Svensson.

### Etablering

Allmogeåkrar etableras genom att plöja upp en lämplig yta, förslagsvis en yta på 10x30 meter. Harvning kan behövas för att jämna till marken efter plöjning.

Ytan sås med frön från hotade åkerogräs gärna blandat med utsäde av någon gammal sort. Åkerogräs kan även blandas in i ängsfröblandningar. Frön kan köpas från bland annat Pratensis AB ([www.pratensis.se](http://www.pratensis.se)).

### Skötsel

Under växtsäsongen kräver en allmogeåker ingen direkt skötsel. En allmogeåker behöver plöjas, sås och skördas årligen. Åkern ska brukas extensivt med ingen eller begränsad gödsling och begränsad utsädesmängd.

### Sandmiljöer

Ett stort antal arter är beroende av sandmiljöer som öppen sand- och grusmark, sanddyner, sandblottor och åsmiljöer. Många arter är beroende av öppna solbelysta sandmarker med blottad jord. Den här typen av miljöer minskar i dagen landskap. Exempel på arter som vill ha blottad sand är bin, gaddsteklar, jordlöpare och dyngbaggar. I anslutning till en sandblotta bör det finnas blommande träd och buskar som sälg, rosbuskar, ärtväxter, fibblor och blåklockor.

### Etablering

Eftersom det inte förekommer sand naturligt i Årstaparkens utlöpare i dag behöver sand tillföras. Sanden ska placeras i kullar så det bildas varma, solbelysta slänter åt söder. Mängden sand bör vara minst 3 kubikmeter. Delar av kullarna sås med växter som backsippa, getväppling etc. Övriga delar lämnas med blottad sand, mängden öppen sand ska vara över 30 %.

## Skötsel

Årlig störning av ytskiktet så mängden blottad sand är mellan 30-50 %.



Figur 6. Exempel på blottad sand i skogsbryn, Uppsala åsen vid Rosendalsfältet, där det förekommer flera rödlistade arter av bin samt den rödlistade skalbaggen bibagge.

## Blommande träd- och buskrader

Blommande träd och buskar som sälg, hagtorn, rönn, oxel och körsbär har stor betydelse som pollen och nektarkälla för insekter. Sälgen är det träd som blommar först på våren och är en viktig näringskälla för humlor, bin, fjärilar och andra insekter.

### Etablering

Träd och buskar som sälg, hagtorn, rönn, oxel och körsbär kan planteras på lämpliga ställen inom kompensationsområdet. Vid nyetablering ska plantmaterial med svenskt ursprung användas.

### Skötsel

Vid nyetablering förses träd med gnagskydd och binds upp. Konkurrerande vegetation tas bort inom en radie av 60 cm från stammen.



Figur 7. Sälgen blommar tidigt på våren och är en viktig pollen och nektarkälla för många insekter.



## Småbiotoper

För många växt- och djurarter är småbiotoper som stenmurar, odlingsrösen och åkerholmar viktiga livsmiljöer. På stenmurar och odlingsrösen kan nyttoinsekter som humlor, nyckelpigor och rovssteklar söka föda och hitta livsrum. Många fjärilar och fåglar uppehåller sig på solvarma stenytor och ormar och ödlor kan övervintra i rösen och murar.

### Etablering

Nya stenmurar och odlingsrösen kan etableras genom att lägga upp natursten i tydliga högar och i murar. Rösen kan täckas med ett tunt lager mager jord och sås med ängsflora.

### Skötsel

Odlingsrösen och stenmurar ska hållas fria från lövsly och inväxande träd.



Figur 8. Exempel på stenröse i jordbruksmark. Fotat i Önsta, Upplands Bro.

# Referenser

Åtgärdsförslag som  
kompensation för lönnallé  
längs Fyrislundsgatan,  
Uppsala  
Slutversion  
2015-06-07

## Tryckta källor

Enetjärn Natur AB, 2014. Naturvärdesinventering. Allé längs Fyrislundsgatan i Uppsala.

Karlsson, T. 2011. Ett rikare odlingslandskap – skötsel av sandblottor i odlingslandskapet.

Stafflin, P. 2011. Årstaparkens framtid - En studie av förtätning i östra Uppsala. Kandidatarbete i landskapsarkitektur. SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet.

Trafikverket, 2013. Natur – sandmiljöer. Temablad skapa.

## Digitala källor

[www.vegtech.se](http://www.vegtech.se)

[www.pratenis.se](http://www.pratenis.se)